

Asia: VN/15285/2021

HE laiksi osatyökykyisten työllistymistä tukevan erityistehtäväyhtiön perustamisesta ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi

2 §. X Oy:n tehtävät ja toimiala

Pykälän 4 momentissa säädettäisiin, että yhtiön tulisi toimia tuloksellisesti, mutta sen ensisijaisena tavoitteena ei olisi tuottaa liikevoittoa. Toimintaa tulisi ehdotuksessa harjoittaa niin, ettei se vääristä kilpailua. Momentissa säädettäisiin myös, että yhtiön tuottamien palveluiden hinnoittelun tulee olla markkinaehtoista. Onko teillä tähän lausuttavaa?

Ensisijaisesti yhtiön on toteutettava sosiaalipoliittista tarkoitustaan, joka on työllistää kaikkein heikoimmassa työmarkkina-asemassa olevia osatyökykyisiä henkilöitä.

Tämä kohderyhmä ei todennäköisesti työllisty ilman yhteiskunnan vahvaa panosta. Kyse on ihmisoikeuksista, tasa-arvosta ja yhteisvastuusta: tarjoamalla työpaikkaa vaikeimmin työllistyville voidaan vähentää syrjäytymistä pitkällä aikavälillä - myös yli sukupolvien.

Yhtiön toiminnan on oltava pidemmällä aikavälillä taloudellisesti kestävä, mutta liikevoiton tavoittelun ei pidä kuulua sen toimenkuvaan.

Koska kohderyhmä on kaikista vaikeimmin työllistyvät, näemme riskin kilpailuvääristymistä maltillisena etenkin, kun toiminnan volyymi on alkuvaiheessa pieni. Erikoistehtäväyhtiö toimii kilpailluilla markkinoilla yhdessä muiden yritysten kanssa. Tätä kilpailua on pakko sietää, jotta yhtiön sosiaalipoliittiset ja yhteiskunnalliset tavoitteet voidaan saavuttaa. Yhtiön toiminnan pitää olla tasaista ja ennustettavaa, ei markkinasykliin mukaan liiallisesti heittelevää.

Esityksen mukaan yhtiön tulisi myös välttää toimimista merkittävästi kilpailuilla markkinoilla. Tavoite on kannatettava, mutta hyvin vaikea toteuttaa. Monet yhtiön sosiaalipoliittisiin tavoitteisiin hyvin soveltuvat toimialat (esim. palvelualat) ovat nimenomaan hyvin kilpailtuja ja taloudellisilta marginaaleiltaan pieniä.

Myös palveluiden hinnoittelu on vaikeaa. Yhtiö ei voi hinnoitella palveluitaan kattamaan omia keskimääräistä korkeampia kulujaan, mutta ei toisaalta voi käyttää asemaansa valtion erikoistehtävayhtiönä saadakseen kilpailuetua. Yhtiötä valvovan neuvottelukunnan tehtävä on pyrkiä varmistamaan suurin piirtein markkinahintojen (joiden arvioimisesta vastaa yhtiö itse) toteutuminen. Kilpailuedun on tultava muualta kuin hinnasta (esim. palvelun laadusta). Kokonaisuus on periaatteiltaan hyväksyttävä. Yhtiön neuvottelukunnassa on syytä olla palkansaajien edustaja.

Pykälän 5 momentissa säädetään, että yhtiö tuottaa EU:n valtioneuvoston päätöksessä tarkoitettuja yleisiin taloudellisiin tarkoituksiin tarkoitettuja palveluja (SGEI) ja että siihen sovelletaan lakia julkisista hankinnoista ja käyttöoikeussopimuksista (1397/2016). Onko teillä tähän lausuttavaa?

SGEI-säännösten soveltaminen on perusteltua tilanteessa, jossa lain tarkoitus on tukea kaikkein vaikeimmassa työmarkkina-asemassa olevien työllistymismahdollisuuksia. Nähdäksemme mahdollinen kilpailun häiriintyminen pysyy oikeudellisesti tai taloudellisesti hyväksyttävissä rajoissa. Yhtiön markkinaosuus on myös tarkoitus pitää alle 10 prosentin tasossa kaikilla sen toimialoilla.

X Oy voisi myös tarvittaessa ostaa täydentäviä palveluita esim. muilta välityömarkkinatoimijoilta, järjestöiltä ja muilta palveluntuottajilta hankintalain mukaisesti kilpailuttamalla. Tällöin se olisi lain julkisten hankintojen ja käyttöoikeuksien mukainen hankintayksikkö.

Samalla yhtiö voisi olla myös hankintalain 24 § (varatut hankintasopimukset) mukainen palvelujen myyjä. Yhtiön sosiaalipoliittisten tavoitteiden saavuttamiseksi pykälän 24 soveltaminen on erittäin tarpeellista.

3 §. Yhtiön toiminnan kohdistuminen

Pykälän 1 momentissa säädettäisiin yhtiöön työllistettävien kohderyhmästä. Onko teillä tähän lausuttavaa?

Näemme hyvänä kohderyhmänä vaikeimmin työllistyvät osatyökykyiset. Tällöin syrjäyttämisaikutuksen riski on pieni, kuten esitysluonnoksessa mainitaan. Pidemmällä aikavälillä tavoitteena on kohdehenkilöiden työllistyminen avoimille työmarkkinoille.

Osatyökykyisyydelle ei ole olemassa yhteistä juridista määritelmää. SAK näkee asianmukaisena, että osatyökykyisyys on esitysluonnoksessa määritelty työvoimapolitiittisen näkökulman kautta. Kuten luonnoksessa todetaan, tämä määrittely on yhdenmukainen TE-toimiston asiakastietojärjestelmän terveystietoja koskevan säätelyn ja sitä koskevan ohjeistuksen kanssa. Lisäksi määrittely olisi tarkoituksenmukainen, koska TE-toimistolla on pitkäaikainen kokemus ja osaaminen säännöksen tulkinnasta.

Hallituksen esityksen mukaan X Oy:öön oletetaan työllistyvän karkeasti arvioiden kahdesta kohderyhmästä: Terveystieteellisiä rajoitteita omaavista pitkäaikaistyöttömistä - käytännössä ns. TYP-

palveluiden asiakkaista – (75 %) ja toisaalta täydellä työkyvyttömyyseläkkeellä olevista henkilöistä (25 %).

SAK korostaa, että kohderyhmä painottuu vahvasti vaikeimmin työllistyviin osatyökykyisiin. Kohderyhmätarkastelussa olisi hyvä huomioida myös työttömät työnhakijat, joilla työkyvyttömyyseläke on hylätty sekä työtä vailla olevat osatyökyvyttömyyseläkettä saavat henkilöt. Koska perustettavan yhtiön työllistämisen resurssit ovat rajalliset, SAK kohdentaisi täydellä työkyvyttömyyseläkkeellä olevien osalta palvelut lähinnä vammaisiin ja nuorempiin henkilöihin.

Vaikka työntekijät tulevat yhtiön palvelukseen suoraan ilman erillistä palvelujaksoa, on heidän kohdallaan aina huomioitava moniammatillisen tuen tarpeet. Moniammatilliset palvelut on pyrittävä yhteensovittamaan työhön esimerkiksi kattavan työnterveyshuollon kautta, ja niiden on oltava työntekijän näkökulmasta helposti saatavilla. Työterveyshuolto tulee järjestää kaikille työntekijöille - myös kaikille mahdollisesti osa-aikaisella tai nollatuntisopimuksella työskenteleville.

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin, että työ- ja elinkeinotoimisto valitsisi kohderyhmäkriteerit täyttävistä työnhakijoista ne, jotka asetettaisiin ehdolle yhtiön palvelukseen. Yhtiö voisi rekrytoida palvelukseensa ainoastaan tästä ehdolle asetettavista henkilöistä työllistäessään osatyökykyisiä. Onko teillä tähän lausuttavaa?

Esityksen mukaan kaikki X Oy:n potentiaaliset työntekijät ohjattaisiin yhtiöön työ- ja elinkeinotoimiston palvelujen kautta. Yhtiön ei olisi pakko rekrytoida ketään yksittäistä henkilöä, mutta tavoitteena olisi 90 prosentin rekrytointiaste sille osoitetuista henkilöistä. Kaikki yhtiön potentiaaliset työntekijät eivät siis tulisi rekrytoiduksi. Myös tätä lopullista valintaa tehtäessä on ehdottomasti muistettava yhtiön sosiaalipoliittiset tavoitteet ja syrjimättömyyden periaatteet.

Huomautamme myös, että hallitus valmistelee TE-palveluiden siirtämistä kuntien järjestämisvastuulle vuodesta 2024 alkaen (TE-palvelut 2024 -uudistus). Samalla on tarkoitus muuttaa työvoimapalveluiden rahoitusmallia siten, että kunta vastaisi nykyistä suuremmasta osasta työttömien kuntalaisten työttömyysturvasta. Tämä kannustaisi kuntia ohjaamaan työttömiä töihin mahdollisimman nopeasti ja pitkäkestoisesti.

Jos hallituksen suunnittelema uudistus toteutuu, niin todennäköisesti kuntien työllisyyspalvelut ohjaavat jatkossa työntekijät erityistehtäväyhtiöön. Tällöin on syytä huolehtia siitä, ettei kunnille synny liian suuria kannusteita ohjata vähänkin vaikeammin työllistyviä osatyökykyisiä työnhakijoita varmaan työhön erityistehtäväyhtiöön. Vaikka X Oy:tä valmistellaan suhteessa nykytilaan, on tulevaisuuden mahdolliset suuret muutokset hyvä pitää mielessä.

Mikä olisi perustettavalle erityistehtäväyhtiölle sopiva nimi?

.

Työväylä Oy

Muita huomioita ja kommentteja esitysluonnoksesta

Onko teillä muuta lausuttavaa?

SAK pitää hyvin tärkeänä, että erityistehtäväyhtiössä työskentelevät työllistyvät toistaiseksi voimassa oleviin, ensisijaisesti kokonaikaisiin työsuhteisiin.

Kiinteäaikaisen osa-aikatyösuhteen käyttö on hyväksyttävää, jos sen käyttö on yhtiön työntekijän kannalta perusteltua ja toivottavaa. Vaihtelevan työajan sopimusten käyttöä on pyrittävä välttämään ja puhtaasti tarvittaessa työhön kutsuttavien sopimusten (ns. nollasopimusten) teosta on pitäydettävä kokonaan. Työsuhde voidaan muuttaa vuokratyösuhteeksi silloin, jos se on työnteon kannalta perusteltua ja yhtenä sen tavoitteena on pysyvän työsuhteen solmiminen työvoimaa vuokraavalle työnantajalle.

Yhtiön tarkoitus on tukea vaikeimmassa työmarkkina-asemassa olevia osatyökykyisiä. Heidän elämäänsä auttaa vakaa ja ennustettava työsuhde. Erityistehtäväyhtiön ei ole mitään tarvetta edistää työelämän pirstaloitumista ja epätyypillisten työsuhteiden kasvua.

Hakeutumista X Oy:n palvelukseen ei vaadittaisi työnhakijan työttömyysetuuden edellytyksenä. Samoin työsuhteen päätyminen työvoimapolitiittisesti arvioituna moitittavasta syystä ei johtaisi karenssiin tai työssäolovelvoitteen asettamiseen. Tämä on erittäin järkevää ottaen huomioon yhtiön työntekijöiden lähtökohdat ja yhtiön sosiaalipoliittisen roolin ja tavoitteet.

SAK muistuttaa myös, että yksilöä negatiivisesti leimaava terminologia (esim. sairaus, vika, vamma) tulisi pyrkiä uudistamaan sekä lainsäädäntötekstissä että laajemmassa yhteiskunnallisessa keskustelussa positiivisemmilla vaihtoehtoilla – esimerkiksi määrittelemällä työkykyisyyttä monipuolisemmilla tavoilla.

Yhtiön toiminnan alettua on sopivan ajan kuluttua syytä analysoida työntekijöiden taustoja ja polkua X Oy:n palvelukseen. Mikä on työntekijöiden maantieteellinen jakauma, mille toimialoille he päätyvät, mikä on heidän osatyökykyisyytensä syy, kuinka kauan he ovat yhtiön palveluksessa, kuinka moni työllistyy avoimille työmarkkinoille? Myös kattava tasa-arvo- ja sukupuolivaikutusten arviointi on syytä toteuttaa.

Suomen Ammattiliittojen Keskusjärjestö SAK ry

Aaltonen Erja

SAK ry - Työ ja turva -osasto/Mikko Laakkonen